

CEĻĀ UZ LATVIJAS VALSTI

Nr. 8

1. attēls

Ziemeļlatvijas civilpārvaldes vadošie darbinieki pie Cēsu Jaunās pils 1919. jūlijā (sēž no kreisās: agronoms Vilis Gulbis, pārvaldes priekšnieks Markus Gailītis, agronoms Hugo Celmiņš, stāv no kreisās: kapteinis Kārlis Bankins, inženieris Ādolfs Vickopfs, finanšu nodaļas vadītājs Aleksandrs Pētersons).

Cēsu Vēstures un mākslas muzeja krājums

Cēsis – Latvijas pagaidu galvaspilsēta

"Pagaidu galvas pilsētā – Cēsis" – šāds bija publikācijas nosaukums Valmierā iznākošā laikraksta "Vidzemnieks" 1919. gada 14. oktobra numurā, kurā tika sniegta informācija par valdības darbību, atzīmējot, ka "cītkārtējā, "pērle Vidzemes vaiņagā" – Cēsis – uz kādām dienām palikusi par Latvijas galvas pilsētu".

Cēsis un tās apkārtnē jau Pirmā pasaules kara laikā bija kļuvusi par ievērojamu piefrontes centru, kur izvietojās gan Krievijas XII armijas štābs, gan latviešu bēgļu aprūpes organizācijas, kurās politiskā un saimnieciskā darba pieredzi guva daudzi nākamie Latvijas valsts darbinieki. Arī pirmais Latvijas Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, kurš līdz ar saviem domubiedriem no Latviešu Zemnieku savienības pirms Latvijas Republikas proklamēšanas darbojās Priekuļos un Cēsīs.

2. attēls

Cēsu Jaunā pils, kur 1919. gada vasarā pēc Cēsu kaujām izvietojās Ziemeļlatvijas civilpārvalde. Pastkartes izdevējs Georgs Stilke Berlīnē. Izgatavota 1918. gadā.

Cēsu Vēstures un mākslas muzeja krājums

3. attēls

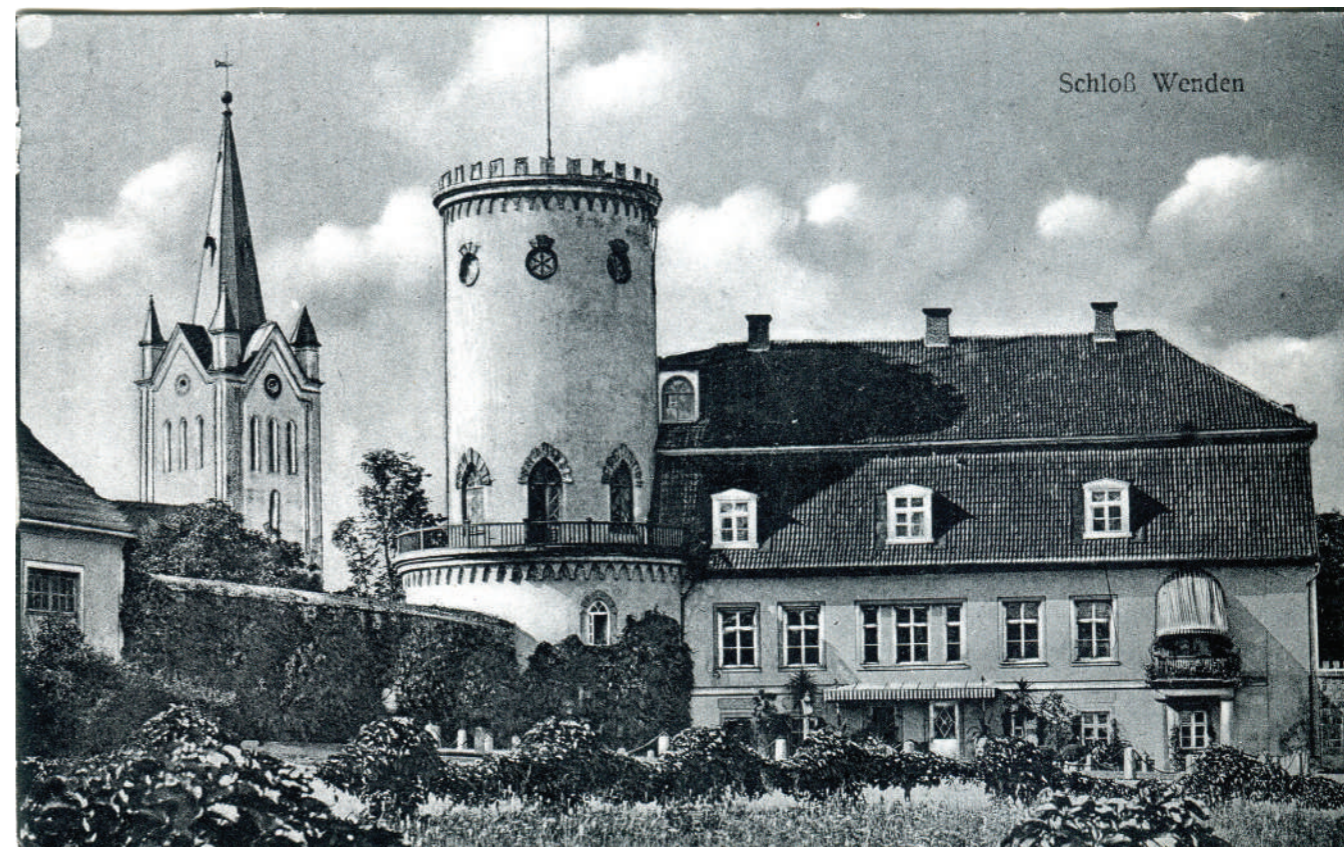
Bijusī Kristīnes Apkalnes sieviešu ģimnāzija Raunas ielā 7, kuras zālē 1919. gada 11. oktobrī notika Latvijas Tautas padomes sēde. Pastkarti izdevis K. Andersons un G. Matīss Cēsis.

Izgatavota ap 1905.-1912. gadu.

1919. gada pavasarī un vasarā no ienaidniekiem atbrīvotajā Vidzemē faktiskā Latvijas Pagaidu valdības varas realizētāja bija Ziemeļlatvijas civilpārvalde inženiera Markusa Gailiša vadībā. Pēc Cēsu kaujām civilpārvalde izvietojās Cēsu Jaunajā pilī. Pateicoties igauņu un latviešu karaspēka uzvarai Cēsu kaujās, šī nelielā Vidzemes pilsēta Kārļa Ulmaņa vadītajā Latvijas Pagaidu valdības apziņā uz laiku ieguva "Noasa šķirstam" līdzīgu nozīmi – kā vieta, kur briesmu brīdī var patverties. Šāds briesmu brīdis pienāca 1919. gada oktobrī, kad bermontiešu karaspēks strauji tuvojās Rīgai.

Vēl Latvijas Tautas padomes 9. oktobra sēdē valdības galva Kārlis Ulmanis stāvokli frontē pie Rīgas bija raksturojis kā "samērā labu", taču tas "pievakarē, dažas stundas vēlāk sāka grozīties uz sliktu pusi. Ap plkst. 7 vakarā vācieši izdarīja jaunu stipru spiedienu Daugavas virzienā pie Rammas muižas... Pēc kādas stundas Rīgā pienāca ziņa, ka vācieši pārrāvuši fronti un Rīgas stāvoklis esot apdraudēts". Lai gan vēlāk izrādījās, ka šīs ziņas bija pārspīlētas, bet "ievērojot ienaidnieka tiešo tuvumu, Tautas Padome un valdības iestādes izbrauca no Rīgas". Šo ienaidnieka uzbrukumu apdraudētajās vietās izdevās apturēt, un Ministru prezidents pulksten 5 no rīta atgriezās no Ropažiem Rīgā. Līdz ar viņu no Ropažiem, kur bija nokļuvuši galvaspilsētu atstājušie valdības pārstāvji, atgriezās arī ārlietu ministrs Zigfrīds Anna Meierovics. No rīta ap pulksten 9 ienaidnieka lādiņi sāka krist pilsētā un ministri nolēma Rīgu atstāt. 10. oktobrī Ministru prezidents K. Ulmanis parakstīja valdības paziņojumu tautai, kurā teikts:

"Ienaidnieka lielā pārspēka dēļ mūsu varonīgajai armijai nebija iespējams noturēt savas pozīcijas uz Daugavas kreisā krasta, caur ko Rīga nonāk zem tiešas ienaidnieka uguns.

2. attēls

3. attēls

4. attēls

Bijušais Miertiesas sapulces nams Raunas ielā 14, kur izvietojās Tirdzniecības un rūpniecības ministrija. Pastkartes izdevējs K. Galviņš Cēsis. Izgatavota ap 1902.-1905. gadu.

Cēsu Vēstures un mākslas muzeja krājums

Tādēļ valdība atzina par nepieciešamu pagaidām pārcelt valdības iestādes no Rīgas uz Cēsīm."

Paziņojums oficiālajā laikrakstā "Valdības Vēstnesis" publicēts 12. oktobra numurā, kas Oto Nonāca redakcijā iespiests jau Cēsīs (Palasta iela 15). Šajā laikrakstā publicētas arī Cēsīs izvietoto valdības iestāžu adreses. Longīna Ausēja zēnu reālskolā (Raunas iela 2) bija ierādīta vieta Ministru prezidentam, Valsts kancelejai un Ārlietu ministrijai. Bijušajā Miertiesas sapulces namā (Raunas iela 14) izvietojās Tirdzniecības un rūpniecības ministrija, bet Cēsu dzelzceļa stacijā – Satiksmes un darba ministrija. Tirdzības laukumā, pie Sv. Jāņa baznīcas (Lielā Katrīnas iela 2), bijušās Tērbatas bankas nodaļas telpās, kur izvietojās arī Valsts krājkaise, atradās Finanšu ministrija. Zemkopības ministrija izmitinājās tā sauktajā Fēgezaku namā (Palasta iela 11). No tās netālu esošajā Pečonkina namā (Reiera, tagad Bērzaines, iela 6) pagaidu mājvietu bija atradusi Valsts kontrole. Savukārt Apgādības ministrija bija izmitināta Bergmaņa aptiekas preču tirgotavas telpās (Rīgas iela 32). Uz Cēsīm bija pārcēlušies arī preses aģentūra "LatoPress". 13. oktobrī "Brīvā Zeme" publicēja Cēsu pilsētas garnizona priekšnieka papildināto pavēli, kurā norādītas vēl citu Cēsīs reģistrēto valdības iestāžu adreses. Iekšlietu ministrija bija Pils ielā 2, bet Izglītības ministrija – Hermeistera (tagad Gaujas) ielā 16. Pavēlē arī norādīts, ka radiotelegrāfs atrodas dzelzceļa stacijā. Pēc vēlākām publikācijām redzams, ka Iekšlietu ministrijai pakļautās iestādes darba telpas bija arī aprīņķa valdes namā (Pils iela 7).

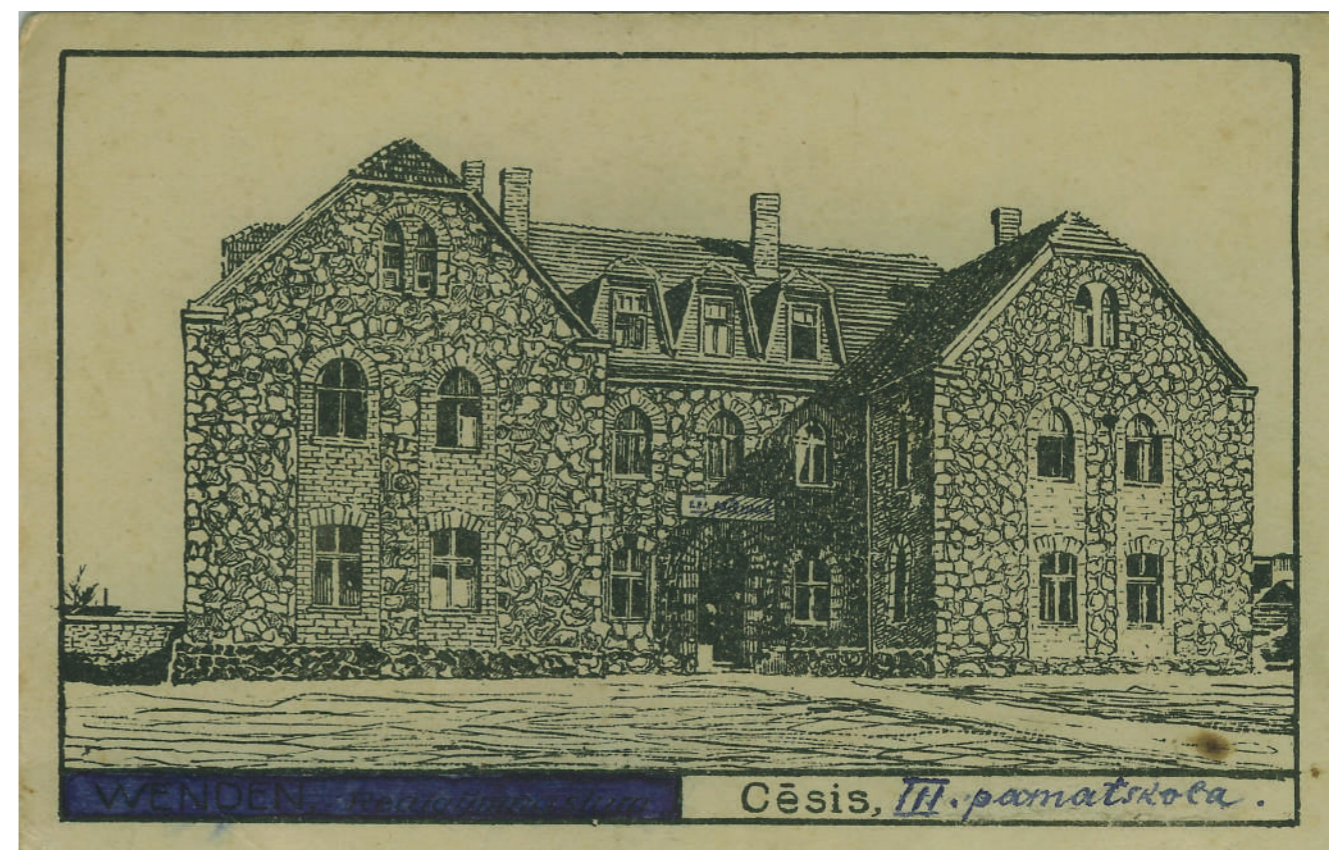
5. attēls

Longīna Ausēja zēnu reālskola (saukta par "Akmens līgzdu") Raunas ielā 2, kur atradās Ministru prezidenta, Valsts kancelejas un Ārlietu ministrijas telpas. Pastkarte izdota 1918. gadā.

Cēsu Vēstures un mākslas muzeja krājums

Dienu pirms publikācijas "Valdības Vēstnesī", jau 11. oktobrī, par valdības iestāžu un Latvijas Tautas padomes pārceļšanos no Rīgas savus lasītājus informēja laikraksts "Sociāldemokrāts", kuru arī iespieda Cēsis. "Ceturtdien [9.X] no Rīgas uz Cēsīm evakuējās valdības iestādes. Ministru prezidents piektdien [10.X] vēl bija Rīgā. Kara iestādes joprojām darbojas Rīgā." Turpat atzīmēts, ka līdz ar vācu karaspēku tuvošanos Rīgai Latvijas Tautas padome naktī no ceturtdienas uz piektdienu pārcēlās uz Cēsīm. Piektdien Cēsis pilsētas valdes telpās (Rīgas iela 7) notika pirmā frakciju apspriede. Tās pašas dienas vakarā sieviešu ģimnāzijā notika otra apspriede, kurā Ministru prezidents K. Ulmanis un ārlietu ministrs Z. A. Meierovics sniedza dažas ziņas par stāvokli.

11. oktobrī sieviešu ģimnāzijas (agrākā Kristīnes Apkalnes sieviešu ģimnāzija Raunas ielā 7) zālē notika Latvijas Tautas padomes piektās sesijas ceturtnā sēde. Pulksten 9.45 vakarā sēdi atklāja Tautas padomes prezidents Jānis Čakste. Lai gan steigā nebija iespējams apziņot visiem parlamentāriešiem par Latvijas Tautas padomes pārceļšanos uz Cēsīm, tomēr tā bija pietiekami kupli apmeklēta, lai būtu lemttiesīga. J. Čakste atzīmēja, ka "še atrodas šodien sapulcē no zemnieku savienības 19 Tautas Padomes locekļi, no sociāldemokrātiem – 15, no demokrātiem – 12, no latgaliešiem – 5, no radikāldemokrātiem – 5, no darba savienības – 3 un no vācu progresīvās partijas – 1. Iztrūkst priekšstāvji no republikāņiem, krieviem, ebrejiem, vācu demokrātiem un vācu nacionālliberāļiem". Galvenais un vienīgais sēdes darbības jautājums bija par militāro konvenciju ar Igauniju, par kuras ratificēšanas un noslēgšanas nepieciešamību referēja ārlietu ministrs Z. A. Meierovics. Pēc starpfrakciju

5. attēls

vienošanās tika apstiprināta piecu cilvēku delegācija, kurai jānododas uz Igauniju, lai kopā ar valdības locekļiem izstrādātu līguma noteikumus. Līdz ar to pulksten 10.15 vakarā sapulce tika slēgta.

Jāatzīmē, ka 11. oktobrī Ministru prezidents un apsardzības ministrs K. Ulmanis parakstīja uzsaukumu "Pilsoņi un pilsones! Tēvija – mūsu Latvija – briesmās": "Pie Daugavas māmuļas krastiem izšķiras dzimtenes liktenis. Tagad pēdējā stunda! Nākat visi palīgā ar savu dzīvību un mantu. Mūsu varonīgajai armijai vajadzīgi jauni papildu spēki, pārtika, drēbes, mīļas, palīdzīgas rokas ievainotiem. Savienojat spēkus, dibinat palīdzības pulciņus, gādājat par paš aizsardzības nodibināšanu, lai visi kareivji varētu atrasties frontē, vācat drēbes, sūtat

pārtiku priekš Latvijas cīnītājiem. Latvijas pilsonē – centīgā Latvijas sievietē, nāc palīgā, lai kopējiem spēkiem satriektu Latvijas nāvīgāko ienaidnieku, kas atkal stāv pie Daugavas krastiem."

6. attēls

Dzelzceļa stacijas ēka Stacijas laukumā 5, kur izvietojās Satiksmes un darba ministrija. Pastkartes izdevējs Georgs Stilke Berlīnē. Izgatavota 1918. gadā.

Cēsu Vēstures un mākslas muzeja krājums

Nākamajā dienā (12.X) "Valdības Vēstnesis" rakstīja: "Valdība faktiski ir pārcēlusies uz Cēsīm, bet lielai daļai ministru, sakarā ar tagadējiem notikumiem, stāv priekšā tomēr darbība ārpus šīs tagadējās valdības uzturēšanās vietas. Tā vispirms apsardzības un apgādības ministra klātbūtni neatliekami prasa fronte un tamdēļ ministru prezidents Ulmanis, kurš reizē ar to ieņem abas šīs vietas, dodas uz turieni. Ārlietu ministram tāpat, sakarā ar kara darbības attīstību – stāv priekšā braukšana uz Rēveli vaj Viļņu. Sakarā ar to, ka visas tiesu iestādes paliek Rīgā, ir sagaidāma tieslietu ministra komandēšana uz turieni." Ārlietu ministrs Z. A. Meierovics jau 12. oktobrī devās uz Varšavu.

Ministru prezidents un apsardzības ministrs K. Ulmanis 14. oktobrī Rīgā, apmeklējot "priekšējās pozīcijas gar Daugavmalu, uz Peldu ielas stūra ievainots labajā ceļī no kādas sprāgstošas flinšu lodes". Laikraksts "Latvijas Sargs" (15.X) atzīmēja: "Ievainojums, lai gan radījies iekaisumu, nav bīstams. [Ministru] Prezidents bez pārtraukuma turpina darbu." Cēsīs par Ulmaņa veselību satrauktie valdības pārstāvji un politiskie līdzgaitnieki no Zemnieku savienības nosūtīja premjerministram līdzjūtības telegrammas.

Latvijas Tautas padomes locekļa agronoma Jāņa Vārsberga vadībā iznākušie divi Latvijas Zemnieku savienības laikraksta "Brīvā Zeme" Cēsu numuri (13. un 15.X) plašāk aplūkoja arī atsevišķu ministriju darbu. Atzīmēts, ka Zemkopības ministrijas darbinieki turpina apkopot materiālus, kas iesniedzami Satversmes sapulcei agrārreformas likumprojekta izstrādei, kā arī strādā pie mežu eksporta likuma un nākamās vasaras kūdras izmantošanas projekta.

Wenden

7. attēls

Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa sagaidīšana Cēsīs
1919. gada 25. augustā.

Fotogrāfs P. Paukšēns

*Pateicamies
Dr. hist.
Tālim Pumpuriņam
par ieguldījumu
faktu lapas
"Cēsis –
Latvijas pagaidu
galvaspilsēta"
sagatavošanā.*

Savukārt Izglītības ministrijas pārstāvji iespēju robežās turpināja ierasto darbu. "Skolu Departamenta direktors un skolu nodaļu vadītāji iepazīstas ar vietējo skolu darbības gaitu, notur ar skolotājiem apspriedes un dod vajadzīgos aizrādījumus un paskaidrojumus" – atzīmēja "Brīvā Zeme". Ministriju darbinieki "veda sarunas ar skolotājiem par dažādiem jautājumiem, piem., programām, mācīšanas metodēm, termiņiem u. c."

Apgādības ministrijā, kas bija premjera tiešā atbildībā, Cēsīs bija diennakts dežurants telefona sakariem ar Rīgu. Ministrija bija "speciāli komandējusi uz apgādības apgabaliem ierēdņus ar instrukcijām vietējiem ministrijas darbiniekiem, paātrināt nodevu ievākšanu armijas vajadzībām".

Valdības ministri bija spiesti drīz vien atgriezties Rīgā, tomēr daudzi ministriju darbinieki turpināja darbu Cēsīs un galvaspilsētā pie Daugavas varēja atgriezties tikai pēc pilnīgas bermontiešu sakaušanas. Tā kritiskā brīdī Cēsīs mājvietu atrada gan Latvijas Pagaidu valdība, gan Latvijas Tautas padome, kā arī daudzie bēgļi no ienaidnieka ieņemtās un apdraudētās teritorijas.

